

Stříbrná medaile předsedy Senátu Parlamentu ČR Heleně Illnerové a Jiřímu Grygarovi

U příležitosti Dne české státnosti 28. září 2021 předal předseda Senátu Miloš Vystrčil stříbrné medaile 15 osobnostem, mezi nimiž jsou z Akademie věd ČR její bývalá předsedkyně fyzioložka a biochemička Helena Illnerová a astrofyzik Jiří Grygar.

Stříbrné medaile předsedy Senátu se udělují od r. 2007 významným osobnostem, které vynikají ve svých oborech nebo svými činy či schopnostmi. Vlastnosti, které mají podle předsedy Senátu letošní laureáti společné, jsou odvaha, schopnost být vzorem a pevnost postojů.

Prof. RNDr. Helena Illnerová, DrSc., při slavnostním předávání vystoupila s poděkováním za všechny oceněné a vyzdvihla

nepřehlédnutelnou roli „hlídacího psa ústavy a zákonů“ horní komory parlamentu na naší politické scéně. Při osobní vzpomínce zmínila také svého dědečka, univerzitního profesora ústavního práva, děkana Právnické fakulty a rektora Masarykovy univerzity Bohumila Baxu, senátora Národního shromáždění ČSR.

RNDr. Jiří Grygar, CSc., se vedle badatelské kariéry věnuje popularizaci. Působil mimo jiné jako předseda Učené společnosti ČR, na tomto postu ho vystřídala právě H. Illnerová. Je spoluzakladatelem Českého klubu skeptiků Sisyfos a čestným předsedou České astronomické společnosti.

Více na www.senat.cz

1 Helena Illnerová byla oceněna za mimořádnou službu vědě a nezištné nasazení. Foto S. Kyselová, AV ČR

František Krahulec, Pavel Kovář, Jan Š. Lepš, Karel Prach

K 75. narozeninám Marcela (Marka) Rejmánka

Osobnost botanika a ekologa Marcela Rejmánka, pro nás vždy Marka, byla jasně profilovaná již od středoškolských let, jak ukazují jeho první botanické články. V době středoškolských studií stihl založit botanickou sekci při Domě (tehdy) pionýrů, jejíž někteří absolventi v dalších desetiletích ovlivnili botaniku u nás. Po maturitě v Hradci Králové šel na přírodní vědy do Prahy, kde vystudoval geobotaniku u (v té době docenta) Jana Jeníka. Ale i do vězení se podíval, jako předpokládaný špión při exkurzi v jižním Bulharsku. Na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy zůstal, obhájil rigorózní práci a po několika letech v asistentké pozici obhájil i kandidátskou práci. Jak v době studia, tak na fakultě ovlivnil podstatným způsobem své kolegy, žáky i vyučované předměty. Zavedl tehdy nový obor, kvantitativní ekologii, který se

1 Marcel (Marek) Rejmánek v Alpách, pod vrcholem hory Ötcher (2017). Foto J. Š. Lepš

stal základem pro řadu předmětů vyučovaných nejen na Univerzitě Karlově. Působení v asistentké pozici netrvalo dlouho (1972–77). Nebyl v oblibě u některých mocných té doby a byl více či méně vyštván. Na dva roky odešel v naději smysluplné práce do Košic do Ústavu radioekologie, tam se však nenaplnily sliby dané novým vedením. Pak na čtyři roky přešel do nově zakládaných ústavů Československé akademie věd v Českých Budějovicích, kde vedl oddělení biomatematicky. Z té doby pocházejí jeho práce založené na zpracování dat kolegů entomologů, které Markovi posléze usnadnily uchycení se na jedné ze špičkových univerzit v Kalifornii, v Davisu.

Ještě bychom se chtěli vrátit k době, kdy Marek působil na PŘF UK. V té době byly časté spory mezi zastánci různých metodických přístupů ve studiu vegetace – kontinentálního a anglosaského, kvantitativního. U nás probíhaly spory spíše mezi fytoocenology, pracujícími na krajinné úrovni s pomocí pozorování a korelací, a příznivci detailního ekologického výzkumu s pomocí experimentů, kvantitativních dat a modelování (které v té době právě začínalo). My, kteří jsme vyrůstali pod vlivem Marka, jsme to nechápali. Bylo jasné, že každý z přístupů pracuje na jiné škále, klade si jiné otázky. Proto je vždy nutné zvolit k dané otázce jak škálu studia, tak nejlepší metody. Z toho plynula metodická pestrost u tehdejší mladé generace, vstřebávali jsme něco, čemu bychom řekli pluralismus v ekologii (či v té době geobotanice). To považujeme za jeden z největších přínosů Markova působení. Dalším velkým počínem byl i projekt studia sukcese na úhorech v Českém krasu. Možnost vidět, jak se takový projekt dělá, byla pro nás velkou školou. Jeho žáky a spolupracovníky byl projekt dotažen k publikaci v r. 1989, kniha Jany Osbornové, Marcely Kovářové, Jana Lepše a Karla Pracha (eds.): Succession in abandoned fields. Studies in Central Bohemia, Czechoslovakia (Kluwer Academic Publishing, Dordrecht) vyšla počátkem r. 1990 už ve svobodných poměrech. Kolegům napsal úvodní slovo, když už by pro ně bylo hodně riskantní jeho spoluautorství, které z tohoto důvodu odmítl, ačkoli mu bylo nabízeno (málokdo si uvědomuje, že vše muselo být schvalováno vedoucími pracovišť a publikovat s emigrantem bylo nežádoucí).

Každý z tehdejších absolventů geobotaniky šel jiným směrem, ale většina z nás si mnoho odnesla, včetně poznatků získávaných spíše nenápadně, z diskuzí. Jednou z takových věcí bylo, abychom si uvědomovali širší souvislosti toho, co děláme. Tak jsme třeba při svíčkách během zimního kurzu na Králickém Sněžníku četli (tehdy v polovině 70. let nově) Meze růstu, vydané

u nás na hranicích legality jako interní tisk. Na příkladech se pak diskutovala i etika práce, tolerantnost k názorům jiných (pokud to byli slušní lidé). Marek, přestože sám syntetik, neopovrhoval sběrem primárních dat, např. floristických nebo fytoocenologických. Vždy je dokázal začlenit do širšího kontextu obecnějších otázek. Důležitý byl také jeho rozhled v literatuře. Tím dosud vynívá i v období, kdy je téměř vše přístupné. Lze to vidět i na seznamech literatury u jeho článků v Živě (např. 2020, 5: 210–214 a na str. 219 tohoto čísla). Šlo o skvělý základ pro kladení si dobrých, smysluplných otázek.

Po odchodu do USA Marek zůstával ve spojení s řadou z nás. Věděl, že by nám kontakt s ním mohl uškodit, tak se většinou odehrával přes jeho šéfa prof. Michaela G. Barboura. Docela by nás zajímalo, jaké poznatky o nás i prof. Barbourovi nahromadila Státní bezpečnost, když jsme mu posílali kopie některých českých prací. A obráceným směrem chodily nové publikace, které Marek posílal i v době, kdy rozhodně na rozdávání moc neměl.

Čím Marek vynikal a stále vyniká, je, že neměl a nemá nouzi o nové nápady možných témat výzkumu. Spojuje se v tom jak jeho znalost literatury, tak dobrá pozorovací schopnost při pobytu v terénu. V posledních dekádách jsou to poznatky o příčinách rostlinných invazí z celého světa. I tento jeho dlouholetý zájem zcela evidentně ovlivnil českou ekologickou školu věnovanou invazím. Témata dává k dispozici, sám se na nich podílí (nevíme, nakolik je to v USA omezeno jen na jeho žáky).

Trochu záměrně jsme vynechali podrobnější zhodnocení Markova vědeckého přínosu. Ten se dá snadno dohledat, starší publikace např. v jubilejním článku v časopise *Preslia* (Krahulec a kol. 2006). Kromě botanických a ekologických témat publikuje i filozofické články a také recenze či vlastní překlady textů filozofů (např. Martin Heidegger, Hans Jonas nebo Jacques Derrida).

Osobní postřehy autorů

●FK: Neodpustím si být trochu osobnější. Botanicky mne asi nejvíce ovlivnily tři osobnosti: Karel Krčan a František Procházka mne naučili rostliny, Franta Procházka k tomu přidal i fytogeografický pohled. Třetím byl Marek, s ním a jeho manželkou Eliškou se známe od mých 12 let. Co mi dal během studií, se kryje s výše uvedeným. Byl jsem tuším jeho druhým diplomantem. Kromě ekologické problematiky vycítil i můj zájem o variabilitu rostlin, ke které

2 Eliška a Marek Rejmánková v národním parku Ulu Temburong, Brunej (2018)

3 S povinnou ozbrojenou ochrankou pro cizince, v porostu rdesna himalájského (*Bistorta affinis*). Nanga Parbat, Pákistán (2021). Foto z archivu M. Rejmánka (obr. 2 a 3)

mne tak nějak bokem přistrkoval. Tu radou o literatuře, tu posláním knihy ze zahraničí. A jsem moc rád, když mu mohu veřejně poděkovat. A myslím, že nejen za sebe.

●PK: Jako studenta mě u Marka coby univerzitního asistenta fascinovala širší mezioborového propojování poznatků a otázek. Na katedře kromě standardní výuky organizoval „ekologický kroužek“, kam zval k přednáškám a diskuzím hosty, někdy už režimem za „normalizace“ tabuizované. Někteří z nich pracovali na půdě Ústavu krajinné ekologie ČSAV, což mě motivovalo ve snaze po studiích se dostat právě tam. Dalším aspektem Markovy osoby, ač primárně badatelské, byla odvaha angažovat se ve prospěch veřejných záležitostí, pokud k nim měl oborově co říci, přičemž nikdy nezanedbal důkladnou přípravu. Jeho podpurný přístup k bádání dalších lidí, i když sám se věnoval převážně jiným tématům, je rovněž následováníhodný (za léta mám od něho metodické tipy, články, případně i knihy ke vztahům rostlin a mravenců, obecněji širitelů semen či opylovačů). A nemohu nezmínit málo známou oblast, ve které spolu komunikujeme přinejmenším posledních 20 let – Markovu tvůrčí literární činnost a překladatelství autorů širokého národnostního spektra. Jeho překlady básníků, jako jsou Michael McClure, Paul Cassel Franco, Philip Laman-tia, Keith Waldrop nebo Lawrence Ferlinghetti, byly v poslední dekádě otištěny např. v literární revui *Weles*; překládal už desítky autorů. Vlastní poezii publikuje (od r. 2014) v každoročním almanachu české poezie pod redakcí Vladimíra Stibora. Marek se nezapře také jako náruživý pamětník pražského kulturního stánku *Viola*, kde se za svých středoškolských i pozdějších let setkával s osobnostmi, jako byli Václav Hrabě, Inka Machulková, Vladimíra Čerepková nebo *Viola Ostermannová*.

●JŠL: Dnes používá počítač snad každý – ale teprve díky Markově přednášce o kvantitativní ekologii (a také jeho vedení mé diplomové práce) jsem pochopil, že počítač, matematiku i statistiku budu potřebovat ke své práci i já. Marek to věděl jistě a já jsem díky němu zjistil, že statistika a modelování jsou součástí práce geobotanika (dnes

bychom řekli ekologa). A nejen to, v době, kdy celé oddělení geobotaniky mělo k dispozici jednu mechanickou kalkulačku na kličku (později jsme dostali bulharskou elektrickou kalkulačku Elka, která byla schopná i násobit), pro mě zajistil možnost pracovat na počítači v Ústavu teorie informace a automatizace Akademie věd na Mazance, kam jsem si dokonce mohl jezdit vlastnoručně děrovat štítky.

Marek také velmi dbal na to, aby byl autorem jenom těch studií, na kterých sám pracoval, a ne i těch, kde „pouze“ radil. A to dokonce do té míry, že první práce jeho (pokud se nepletu) první doktorandky na Kalifornské univerzitě publikovala na Markovo přání studentka sama. Teprve když zjistil, že by to studenti brali jako nedůvěru ve své výsledky, začal publikovat s nimi (přitom je zřejmé, že jeho intelektuální přínos pro všechny tyto práce je zcela zásadní). A i ve společných publikacích „tlačil“ spoluautory dopředu – proto jsem na svém „nejslavnějším“, skoro 40 let starém článku prvním autorem (protože Marek řekl, že se autoři píšou v abecedním pořadí), přestože jeho příspěvek byl nejdůležitější.

●KP: Díky Markovi jsem se dostal ke svému hlavnímu vědeckému zájmu – sukcesi, a sice účasti na mezioborovém projektu výzkumu sukcese na opuštěných polích. Snad jsem i okoukal, jak se takový projekt organizuje, což se mi velmi hodilo při vedení pozdějšího projektu výzkumu nivy Horní Lužnice v Botanickém ústavu Akademie věd v Třeboni a dalších. Školou byla i spoleeditace souhrnné „úhorové“ knihy a organizace její přípravy. I ze zpětného pohledu to byl Marek ideálně navržený projekt, kdy jednotlivé diplomové práce skládaly mozaiku, témata na sebe navazovala, ale nikdo nebyl závislý na datech druhých. Velká míra samostatnosti ve vzájemné spolupráci – ideál vědecké práce. Přes sukcesi jsem se dostal i ke své oblíbené restaurační ekologii (ekologii obnovy). Ke společnému pohledu na osobnost Marka Rejmánka bych dodal, že ho považuji za zakladatele kvantitativní terestrické ekologie u nás (souběžně s kvantitativními přístupy hydrobiologie Jaroslava Hrbáčka). To je Markův trvalý přínos české ekologii, vedle jeho zásadních vědeckých prací celosvětového dosahu.

Přejeme Markovi hodně zdraví, spokojenosti a vědeckého elánu a také úspěšných žáků. Ke gratulaci se připojuje i Živa.

Použitá literatura uvedena na webu Živy.